

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در اجلاسیه معاونان آموزش حوزه‌های علمیه

کسی را در ابعاد اجتماعی و سیاسی اقوی از رهبر معظم انقلاب سراغ ندارم

دبیر شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، با تأکید بر اینکه رهبر معظم انقلاب اسلامی، حوزه علمیه و اسلام را می‌شناسند و تجربه مراحل مختلف در نظام را دارند و جامع‌الشرایط هستند، هدایت‌های ایشان را سرمایه‌ای بزرگ برای حوزه‌های علمیه دانست و خواستار اهتمام جدی به تحقق رهنمودهای معظم‌له شد.

اجلاسیه دو روزه معاونان آموزش حوزه‌های علمیه سراسر کشور، هشتم و نهم شهریورماه، با حضور آیات شب‌زنده‌دار دبیر شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، اعرافی مدیر حوزه‌های علمیه سراسر کشور، حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی معاون آموزش حوزه‌های علمیه و معاونان آموزش استان‌های مختلف کشور، در سالن آیت‌الله حائری رحمۃ‌الله علیه مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه در قم برگزار شد. این اجلاسیه با هدف بررسی سیاست‌ها، تبادل نظر و هم‌اندیشی درباره برنامه‌های پیش رو در حوزه آموزش طلاب و مرور و تحلیل اقدامات گذشته و ترسیم چشم‌انداز آینده آموزش در حوزه‌های علمیه برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، آیت‌الله محمدمهدی شب‌زنده‌دار، دبیر شورای عالی حوزه‌های علمیه، ۸ شهریور در آیین افتتاحیه این اجلاسیه با اشاره به روایت شریف امام حسن عسکری علیه‌السلام که فرمودند: «اَكْتُبُوا لِلَّهِ وَذِكْرُ الْمَوْتِ وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ وَالصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ فَإِنَّ الصَّلَاةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ»، گفت: این روایت شریفه دستورالعملی سلوکی است که چهار عامل کلیدی برای رشد و تعالی معنوی انسان را بیان می‌فرماید. اگر کسی بخواهد در مسیر معنویت گام بردارد و به کمالات انسانی برسد، باید این چهار اصل را در زندگی فردی و اجتماعی خود پیاده کند.

اهمیت ذکر خدا در تهذیب نفس

دبیر شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، با تأکید بر اینکه اولین دستورالعمل این روایت شریف، «اَكْتُبُوا لِلَّهِ» است، تصریح کرد: عامل اصلی در تهذیب نفس و رهایی از آلودگی‌های روحی، توجه دائمی به حضرت حق تعالی و کثرت این توجه است. وقتی انسان معرفت خود را نسبت به خداوند بالا برد و حضور دائمی او را درک کرد، در محاسبات فردی و اجتماعی خود مسیر درست را انتخاب می‌کند و ارزش‌های حقیقی را بر امور گذرا و بی‌فایده مقدم می‌دارد.

آیت‌الله شب‌زنده‌دار افزود: اگر باور به لقای الهی و قرب به حضرت حق در وجود انسان تقویت شود، دیگر عقلانی نیست که انسان سرمایه وجودی خود را در ازای امور زودگذر و بی‌ثمر دنیا صرف کند؛ چراکه چنین رویکردی عین سفاقت است. امام خمینی رحمۃ‌الله علیه از آغاز جوانی تا پایان عمر، مسیر اخلاص و انجام وظیفه برای رضای الهی را پیمودند و هیچ هدفی جز جلب رضای خداوند نداشتند.

دوری از رذائل اخلاقی با یاد خدا

دبیر شورای‌عالی حوزه‌های علمیه ادامه داد: توجه به خدای متعال سبب می‌شود که انسان از صفات ناپسندی چون ریا، عجب، تکبر، خودخواهی، دنیاطلبی، حب مقام و شهرت و حتی علاقه به جلب توجه مردم و دست‌بوسی دور شود؛ زیرا وقتی محبت الهی در دل انسان جای گرفت، طبیعی است که او از هر چیزی که محبوبش آن را نمی‌پسندد، فاصله بگیرد. در این صورت ریشه بسیاری از رذایل اخلاقی از وجود انسان کنده می‌شود و راه برای رشد معنوی هموار خواهد شد.

رسالت اصلی ورود به حوزه‌های علمیه

عضو فقهای شورای نگهبان، با بیان اینکه انگیزه نخست ورود به حوزه‌های علمیه، انتخاب مسیر معنویت و حرکت در این راه توسط خود طلاب است، خاطرنشان کرد: در مرحله دوم، روحانیت باید به وظایف خطیر خود در تبلیغ و هدایت جامعه عمل کند. اگر طلاب و روحانیون در درجه نخست، خود را مهذب کردند و در مسیر رضای الهی گام برداشتند، آنگاه کلام آنان اثرگذار و نافذ خواهد بود.

مسیر اخلاص و انجام وظیفه امام خمینی رحمۃ‌الله علیه

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در ادامه به سخنی از امام خمینی رحمۃ‌الله علیه اشاره کرد و گفت: امام رحمۃ‌الله علیه در اواخر عمر شریف خود به آیت‌الله بهاءالدینی رحمۃ‌الله علیه فرمودند: «خدای متعال همه چیز را در اختیار من قرار داده؛ ولی خودم در اختیار خودم نیستم.» این بیان نشان می‌دهد که امام خمینی رحمۃ‌الله علیه از آغاز جوانی تا پایان عمر، مسیر اخلاص و انجام وظیفه برای رضای الهی را پیمودند و هیچ هدفی جز جلب رضای خداوند نداشتند.

ذکر قلبی و توجه دائمی به خدا

وی در بخش دیگری از سخنان خود یکی از روش‌های مؤثر در ذکر الهی را بیان کرد و افزود: بزرگی از اهل معنا نقل می‌کد که از میان اذکار مختلف، یکی از تأثیرگذارترین ذکرها این است که انسان در دل خود و بدون تلفظ، واژه مبارکه «الله» را مرور کند و توجه قلبی به حضرت حق داشته باشد. اگر این ذکر قلبی به ملکه تبدیل شود، انسان کمتر دچار غفلت می‌شود و حضور دائمی خداوند را درک می‌کند. در روایات نیز تأکیدات فراوانی بر اهمیت چنین ذکری آمده است.

طلاب پس از رسیدن به مرتبه‌ای از تحصیل، لجنه‌های تحقیقی

چندنفره و مباحثات جدی تشکیل دهند. سنت‌های کارآمد حوزه امروز تا حدی مهجور شده‌اند. شورای عالی حوزه طرح «حوزه آزاد» را برای احیای همین سنت‌ها تصویب کرده است.

توجه به مرگ و اثر تربیتی آن

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در ادامه به دومین دستورالعمل سلوکی در روایت امام حسن عسکری علیه‌السلام اشاره کرد و گفت: «وَذِكْرُ الْمَوْتِ»، یکی از مهم‌ترین توصیه‌های ایشان است که باید همواره مدنظر قرار گیرد. یاد مرگ، انسان را متوجه حقیقت زودگذربودن دنیا می‌سازد. خدای متعال زمان مرگ را بر انسان مجهول قرار داده است و همین مجهول‌بودن، اثر تربیتی عظیمی دارد؛ چراکه انسان نمی‌داند چه زمانی فرصت زندگی‌اش پایان می‌یابد.

وی در این باره به فرمایش امام خمینی رحمۃ‌الله علیه در هنگام تنفیذ حکم ریاست جمهوری شهید رجایی اشاره کرد و گفت: امام رحمۃ‌الله علیه خطاب به شهید رجایی رحمۃ‌الله علیه فرمودند: «شما نمی‌دانید چقدر دیگر زنده می‌مانید.» همین یادآوری نشان می‌دهد که فرصت‌ها کوتاه است و نباید عمر انسان در غفلت سپری شود.

انس با قرآن و جلابخشیدن روح

آیت‌الله شب‌زنده‌دار سومین دستورالعمل سلوکی روایت را «وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ» دانست و افزود: تلاوت قرآن کریم به روح انسان صفا و جلا می‌بخشد و ارتباط او را با حضرت حق تعالی مستحکم‌تر می‌کند. وقتی انسان کلام خدای متعال را با تدبیر می‌خواند و می‌شنود، حالت معنوی او تقویت می‌شود و انس بیشتری با حق تعالی پیدا می‌کند.

وی در ادامه، با توصیه به شرکت‌کنندگان در این اجلاسیه گفت: بزرگان اهل معنا توصیه می‌کردند که هر روز دست‌کم پنجاه آیه از قرآن کریم تلاوت شود تا انسان به‌صورت مستمر با سخن خداوند انس یابد و روح خویش را در پرتو انوار وحی الهی پرورش دهد. رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌فرمودند: در بسیاری از اوقات به‌دلیل مشغله‌های دیگر شاگردان، درس آیت‌الله حائری رحمۃ‌الله علیه تنها به من اختصاص می‌یافت؛ اما ایشان همان دقت و اهتمام را مبذول می‌داشتند. این نمونه‌ای بارز از تدریس برای خداست.

صلوات بر پیامبر صلی‌الله علیه و آله و اهل بیت علیهم‌السلام، عامل عروج معنوی

آیت‌الله شب‌زنده‌دار چهارمین دستورالعمل روایت شریف امام حسن عسکری علیه‌السلام را «وَالصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ» عنوان کرد و گفت: صلوات فرستادن بر پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله و اهل‌بیت مطهر ایشان، توجه به این انسان‌های کامل و واسطه‌های فیض الهی است. این ذکر شریف، تأثیر بسزایی در ترقی معنوی انسان دارد و موجب می‌شود، روح انسان به منبع نور و رحمت متصل شود.

روایت امام عسکری علیه‌السلام؛ نقشه‌راه سلوک معنوی

عضو فقهای شورای نگهبان اظهار کرد: این چهار دستور سلوکی که امام حسن عسکری علیه‌السلام بیان فرموده‌اند، نقشه راهی برای رشد معنوی و کمال انسانی است. امیدواریم خدای متعال همه ما را موفق بدارد که این دستورالعمل‌ها را در زندگی خود پیاده کنیم؛ چراکه حضرت در پایان همان روایت فرمودند: «احفظوا ما وصیتکم به»؛ یعنی آنچه را به شما سفارش کردم، حفظ کنید و به‌کار گیرید.

نعمت سربازی در حوزه‌های علمیه

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در ادامه سخنان خود، دومین نکته را یادآور شد و اظهار کرد: یکی از نعمت‌های بزرگ الهی این است که خدای متعال، شما را برگزیده تا در خدمت اسلام و آموزه‌های آئیه‌ساز دنیا و آخرت انسان‌ها باشید. این نعمت بسیار عظیمی است و باید قدر آن را دانست.

این استاد دروس خارج حوزه علمیه قم افزود: در برخی از ادعیه ماه مبارک رمضان، دعاهایی به صائمین و حتی غیر آنان تعلیم داده شده است که در فرازی از آن آمده است: «...وَأَنْ تَجْعَلَنِي مِمَّنْ تُنْتَصِرُ بِهِ لِذِيْنِكَ وَلَا تُسَبِّلْهُنَّ بِي غَيْرِي». در همه ادیان و فطرت‌های عقلایی،

امتیاز حوزه‌های علمیه نسبت به مراکز علمی دیگر این است

که فرآورده‌های آن نه‌تنها در عمق علمی غنی باشند؛

بلکه تجلی اخلاق، معنویت و خداواری نیز در آن‌ها دیده شود.

این ویژگی‌ها هنگامی تحقق می‌یابد که استادان،

معاونان و مسئولان حوزه خودشان مظهر این صفات باشند.

اگر فضای عمومی حوزه‌ها چنین باشد،

طبیعی است که طلاب تازه‌وارد نیز تحت تأثیر این فضا

قرار گرفته و به همان مسیر هدایت خواهند شد.

ایثار ارزشی بزرگ محسوب می‌شود؛ یعنی انسان در موقعیتی قرار می‌گیرد که می‌تواند بهره‌ای را برای خود نگاه دارد یا آن را به دیگری ببخشد و اگر دیگری را بر خود مقدم بدارد، همه او را تحسین می‌کنند. وی با اشاره به مضمون این روایت ادامه داد: امام علیه‌السلام می‌فرمایند: «از خدا بخواهید که دیگری را جایگزین شما نکند»؛ یعنی این نعمت خدمت به دین و فرارگرفتن در مسیر سربازی امام زمان علیه‌السلام از شما سلب نشود. این دعا به‌معنای این است که خدایا توفیق سربازی در خانه بقیة‌الله علیه‌السلام و بودن در حوزه و تربیت شاگردان این مکتب را از مسئولان نگیرد. امید است حوزه‌های علمیه همواره از سربازان حضرت و قیام‌کنندگان در مسیر ادامه شریعت مقدس پر باشد.»

پیام راهبردی رهبر معظم انقلاب برای حوزه‌های علمیه

وی در ادامه به مطلب سوم سخنان خود اشاره کرد و گفت: یکی از مسائل مهمی که مربوط به حوزه‌های علمیه است، پیام راه‌گشا و همه‌جانبه‌ای است که رهبر معظم انقلاب اسلامی صادر کردند و در اختیار حوزه قرار دادند. صدور این بیانیه از سوی ایشان اهمیت بسیار دارد؛ چراکه همه جهات علمی، تجربی و معنوی که یک روحانی باید دارا باشد، در ایشان جمع است. رهبر معظم انقلاب از تحصیلات عالیه در حوزه‌های علمیه قم و مشهد برخوردارند و نزد بزرگانی چون آیت‌الله بروجردی، امام خمینی و حاج شیخ مرتضی حائری رحمۃ‌الله علیه تلمذ کرده‌اند.

آیت‌الله شب‌زنده‌دار، با اشاره به جایگاه علمی مرحوم شیخ مرتضی حائری رحمۃ‌الله علیه گفت: روزی نام شیخ مرتضی حائری رحمۃ‌الله علیه را نزد رهبر معظم انقلاب بردم، حضرت آقا فرمودند: «کان من عبادالله الصالحین.» رهبر معظم انقلاب درس خارج بیع را نزد آیت‌الله شیخ مرتضی حائری رحمۃ‌الله علیه خوانده بودند. ایشان نقل کرده‌اند: «ما بیست نفر بودیم که در درس خارج بیع شیخ مرتضی حائری شرکت کردیم؛ اما به مرور سه نفر باقی ماند: من، اخوی و مرحوم سیدجعفر شبیری. با این حال مرحوم حائری هیچ تفاوتی میان زمانی که درس ایشان پرجمعیت بود و زمانی که تنها یک نفر حاضر می‌شد، قائل نمی‌شدند و درس خود را با همان دقت و اخلاص ادامه می‌دادند.»

اخلاص؛ معیار مهم تدریس در حوزه

وی افزود: رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌فرمودند: در بسیاری از اوقات به‌دلیل مشغله‌های دیگر شاگردان، درس آیت‌الله حائری رحمۃ‌الله علیه تنها به من اختصاص می‌یافت؛ اما ایشان همان دقت و اهتمام را مبذول می‌داشتند. این نمونه‌ای بارز از تدریس برای خداست. همچنین آیت‌الله نگوینام رحمۃ‌الله علیه از قول آیت‌الله گلپایگانی رحمۃ‌الله علیه نقل کردند که ایشان می‌فرمودند: «نصاب من در درس یک نفر است.» آیت‌الله شب‌زنده‌دار تصریح کرد: این روحیه و صفات برجسته باید به طلاب منتقل شود. امتیاز حوزه‌های علمیه نسبت به مراکز علمی بلکه تجلی اخلاق، معنویت و خداواری نیز در آن‌ها دیده شود. این ویژگی‌ها هنگامی تحقق می‌یابد که استادان، معاونان و مسئولان حوزه خودشان مظهر این صفات باشند. اگر فضای عمومی حوزه‌ها چنین باشد، طبیعی است که طلاب تازه‌وارد نیز تحت تأثیر این فضا قرار گرفته و به همان مسیر هدایت خواهند شد.

فراست آیت‌الله حائری رحمۃ‌الله علیه در شناخت استعداد رهبری

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در ادامه، به داستانی معروف درباره دوران تحصیل رهبر معظم انقلاب اشاره کرد و گفت: ایشان خود نقل کرده‌اند که در قم خدمت مرحوم آیت‌الله حائری رحمۃ‌الله علیه تلمذ می‌کردند و ترقی خویش را در ادامه تحصیل در قم با مشرف‌شدن به نجف می‌دیدند؛ اما هنگامی که بیماری چشم پدرشان پیش آمد، دچار اضطراب شدند که چه کنند؛ در قم بمانند یا به مشهد بازگردند.

رهبر معظم انقلاب نقل کرده‌اند: در این باره بسیار متحیر بودم تا اینکه تهران خدمت آیت‌الله ضیاء آملی رحمۃ‌الله علیه رفتم و با ایشان مشورت کردم.

گزارش خبری

پس از تأمل فرمودند: «برگردید مشهد؛ خدایی که می‌تواند این امور را در قم و نجف به شما بدهد، در مشهد هم می‌دهد.» وقتی این سخن را شنیدم، تمام دغدغه‌ام از بین رفت. سپس نزد مرحوم آیت‌الله حائری رفتم و گفتم: پدرم بیمار است و باید به مشهد بازگردم. ایشان فرمودند: «نباید بروی!» دوباره عرض کردم که پدرم بیماری چشم دارد؛ اما باز همان پاسخ را دادند. این مخالفت نشانه آن بود که آیت‌الله حائری رحمۃ‌الله علیه با فراست الهی استعداد و سیمای رهبری را در وجود ایشان درک می‌کردند و می‌دانستند که ایشان ظرفیت‌های والایی برای ترقی دارد؛ به‌همین دلیل نوشته‌های درس بیع خود را به ایشان دادند تا در مشهد تکمیل کنند.

شناخت عمیق رهبر معظم انقلاب از حوزه

آیت‌الله شب‌زنده‌دار خاطرنشان کرد: رهبر معظم انقلاب، حوزه را به‌خوبی می‌شناسند؛ سال‌ها در حوزه تدریس کرده‌اند و وظایف یک محصل مجد و پرتلاش حوزوی را به بهترین نحو انجام دادند. افزون بر این، ایشان در اسلام‌شناسی نیز تبحری ویژه دارند و در زمان حاضر، کسی را سراغ ندارم که در ابعاد اجتماعی و سیاسی اقوی از ایشان باشد.

وی افزود: سال‌ها توفیق داشتم، شب‌های پنجشنبه در جلسات علمی رهبر معظم انقلاب حضور پیدا کنم. حقیقتاً در فهم کتاب و سنت و در معناکردن روایات، از بسیاری از بزرگان برجسته‌تر به نظر می‌رسیدند و توانایی ویژه‌ای در درک روایت و مقصود اهل‌بیت علیهم‌السلام داشتند.

روحیه اخلاص و قصد قربت رهبر معظم انقلاب

آیت‌الله شب‌زنده‌دار، اجتهاد را فهم بیان معصومان علیهم‌السلام دانست و تأکید کرد: این فهم با انس مداوم با کتاب و سنت، کثرت مراجعه به روایات و عنایت خاص خداوند حاصل می‌شود. افزون بر این، قصد قربت و روح الهی رهبر معظم انقلاب قابل توجه است. ایشان خود نقل کرده‌اند: «هر بار که دستگیر می‌شدم، انگار خدا را می‌دیدم.» همچنین بعد از حادثه انفجار مسجد ابوذر، هنگامی که به هوش آمدند، فرمودند: «به اعمال گذشته‌ام نگاه کردم و دیدم، هیچ چیز قابل عرضه‌ای به خدا ندارم. همان‌جا تصمیم گرفتم، هیچ کاری نکنم مگر برای خدا.»

وی افزود: ایشان تصمیم داشتند، پس از بهبودی، در قم درس تفسیر را آغاز کنند که اگر محقق می‌شد، قم دچار تحولی بزرگ در حوزه تفسیر می‌شد؛ اما با همان روحیه اخلاص و تصمیم جدی برای خدمت به خدا و مردم، مسئولیت ریاست جمهوری را پذیرفتند و بزرگان به ایشان گفتند: «مگر نگفتید هیچ کاری نخواهید کرد جز برای خدا؟» این وظیفه‌ای است که بر عهده شما قرار گرفته است.»

هدایت‌های رهبر انقلاب و وظیفه حوزه‌های علمیه

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در بخش دیگری از سخنان خود، با اشاره به پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی خطاب به حوزه‌های علمیه، اظهار کرد: رهبر انقلاب اسلامی، حوزه و اسلام را به‌خوبی می‌شناسند و تجربه مراحل مختلف را در نظام اسلامی پشت‌سر گذاشته‌اند؛ بنابراین جامع‌الشرایط هستند و هدایت‌های ایشان اثرگذار خواهد بود. ما باید این هدایت‌ها را مغتنم بشماریم و به‌ویژه در بیانیه اخیر ایشان نکات کلیدی را جدی بگیریم. شورای عالی حوزه نیز به‌صورت جدی در تلاش است که این رهنمودها مورد توجه قرار گیرد و در مسیر تحقق آنها گام‌های مؤثر برداشته شود.

وی ادامه داد: وظیفه شورای عالی، مدیریت حوزه و معاونان آموزشی این است که در این زمینه برنامه‌ریزی دقیق و گام‌های عملی جدی بردارند؛ اما نکته مهمی که بارها تأکید کرده‌ام، این است که همان‌طور که تاریخ حوزه‌های علمیه نشان می‌دهد و حتی در زندگی بزرگانی که نقطه‌های عطف در علوم مختلف جهان شدند، پیداست که برنامه‌ریزی‌ها و ابتکارات شخصی و علاقه‌مندی‌های فردی نقش بسیار مهم دارند. نباید طلاب منتظر بمانند که حتماً برنامه‌ای مدون و رسمی از سوی حوزه ارائه شود تا حرکت کنند؛ هر فرد می‌تواند و باید برای خود برنامه داشته باشد.

اهمیت ابتکارهای فردی در مسیر علم‌آموزی

آیت‌الله شب‌زنده‌دار به نمونه‌هایی تاریخی اشاره کرد و گفت: در احوالات میرزا مجتهد تبریزی رحمۃ‌الله علیه نقل شده است که امام خمینی رحمۃ‌الله علیه و میرزا خلیل کمرهای رحمۃ‌الله علیه نزد ایشان کتاب «نقد فلسفه داروین» را خواندند. در آن زمان حوزه برنامه رسمی برای این موضوع نداشت؛ اما امام و آقای کمره‌ای خود تشخیص دادند که باید در این زمینه دانش کسب کنند. مرحوم مجتهدی علت مراجعه این دو بزرگوار را آشنایی او با زبان‌های خارجی و اصطلاحات اروپایی آن کتاب دانسته بود؛ حتی نقل شده که امام خمینی رحمۃ‌الله علیه قرار بود، از ایشان ریاضی بیاموزد و خود فلسفه را به او تدریس کند. این روایت که در جلد چهارم کتاب «جرعه‌ای از دریا» آمده است، درس بزرگی برای ماست.

وی خاطرنشان کرد: این حرکت‌ها ناشی از انگیزه الهی امام خمینی و میرزا خلیل کمره‌ای رحمۃ‌الله علیه بود و نه از برنامه رسمی حوزه؛ بنابراین معاونت باید زمینه‌ساز چنین انگیزه‌هایی باشند. مدارس نیز می‌توانند با تشکیل کلاس‌های متنوع و دعوت از اساتید صاحب‌نظر، بستر این مسیر را فراهم کنند؛ اما نباید تلاش علمی طلاب صرفاً محدود به این برنامه‌ها باشد. اشتباه است که حوزه را تنها به کتاب‌های خاص محدود کنیم. نباید مانع ابتکارها و سلیقه‌های علمی خلاق شویم که در ذهن طلاب جرقه می‌زند. این موضوع باید بسیار جدی گرفته شود.

ادامه در صفحه بعد